

עובדות ונתונים – ירושלים המזרחית 2015

מאי 2015

- **מספר תושבים:** בירושלים מתגוררים 300,200 תושבות ותושבים פלסטינים, המהווים 36.8% מסך תושבי העיר.¹
- **חומת הפרדה:** יותר מ-1/4 מהתושבים מתגוררים בשכונות שנותקו משאר חלקי העיר בעקבות הקמת חומת הפרדה, וסובלים ממחסור חריף בשירותים עירוניים ובתשתיות בסיסיות.
- **מעמד תושב/ת:** פלסטינים בירושלים אינם אזרחים אלא תושבי קבע; בשנת 2014 נשלל מעמד התושבות של 107 פלסטינים ירושלמים.²
- **נפשות מתחת לקו העוני:** 75.4% מכלל התושבים הפלסטינים, 83.9% מהילדים.³
- **שירותי רווחה:** 37% מהמטופלים בלשכות הרווחה בירושלים הם פלסטינים, אך רק 22% מהתקנים של העובדים הסוציאליים מיועדים להם.⁴
- **בתי ספר:** רק 41% מהילדים לומדים בבתי הספר העירוניים הרשמיים;⁵ המחסור בכיתות במערכת העירונית הרשמית עומד על למעלה מאלף; בשנים 2009-2014 נוספו 194 כיתות רשמיות, ומתוכננות 211 נוספות.⁶
- **כיתות לא תקינות:** 43% מהכיתות במערכת העירונית הרשמית מוגדרות ככיתות לא תקינות.⁷
- **נשירה:** 26% בכיתה י"א, 33% בכיתה י"ב;⁸ הממוצע הארצי עומד על אחוזים בודדים.⁹
- **תכנון ובנייה:** כ-20,000 בתים נבנו ללא היתר;¹⁰ לאחרונה אושרה תוכנית מתאר גדולה בערב א-סוואחרה.¹¹
- **הריסות בתים:** במהלך 2014 נהרסו 98 מבנים ונעקרו מבתיהם 208 תושבים;¹² ישראל חידשה את מדיניות הריסות הבתים העונשיות של בתי מחבלים.¹³
- **מים:** רק 64% ממשקי הבית מחוברים באופן מוסדר לרשת המים של תאגיד הגיחון.¹⁴
- **ביוב:** חסרים כ-30 ק"מ של צינורות ביוב; במהלך 2015 מתכנן תאגיד הגיחון להניח 8.2 ק"מ נוספים.¹⁵
- **שמות לרחובות:** מאז 2011 ניתנו שמות למאות רחובות שהיו חסרי שמות במשך עשרות שנים, אולם עדיין חסרים שמות לרחובות בשכונות שלמות.¹⁶
- **שירותי דואר:** רק 7% מהדוורים הפועלים בירושלים נותנים שירות בשכונות הפלסטיניות;¹⁷ במזרח העיר 8 סניפי דואר, בהשוואה ל-40 במערב העיר;¹⁸ זמן ההמתנה בשעות העומס בסניף הדואר הראשי ברח' צלאח א-דין עומד לעתים על למעלה משעתיים.¹⁹
- **טיפת חלב:** בשכונות הפלסטיניות ישנן רק 6 תחנות טיפת חלב של משרד הבריאות, ותחנה שביעית בכפר עקב המופעלת על ידי זכיון; בשכונות הישראליות מפעיל משרד הבריאות 26 תחנות טיפת חלב, מהן 3 המיועדות גם לאוכלוסייה הפלסטינית.²⁰

התושבים, ופגיעה קשה וממושכת בזכויותיהם הבסיסיות.

בשונה מאזרחות, מעמד של תושבות קבע אינו קבוע. הפלסטינים נדרשים להוכיח שוב ושוב לפקידי משרד הפנים כי לא עזבו את ירושלים לתקופה ממושכת, וכי מרכז חייהם הוא בישראל, כדי למנוע הפקעה של מעמדם ופגיעה בזכויות השונות הנובעות ממעמד זה.²⁶

ללא מעמד, חסומה בפני התושבים האפשרות לשוב ולהתגורר בעיר הולדתם. בשנת 2014 נשלל מעמדם של 107 פלסטינים מירושלים,²⁷ ובשנת 2013 – של 106 פלסטינים.²⁸

נוסף על תושבי הקבע מתגוררים בירושלים גם פלסטינים תושבי השטחים הנשואים לתושבי ירושלים, וכן ילדים שאחד מהוריהם תושב/ת השטחים. מזה למעלה מעשור מתמודדות משפחות אלו עם מצוקות ועם קשיים מורכבים הנובעים מאי ההסדרה של מעמדן, כתוצאה מהתיקונים שהוכנסו לחוק האזרחות והכניסה לישראל משנת 2003 ואילך. התיקונים, שנועדו להקפיא הליכי איחוד משפחות בישראל עם תושבי השטחים, ולמנוע מתן מעמד של תושבות או אזרחות לתושבי השטחים, פוגעים פגיעה קשה בשורה של זכויות יסוד.²⁹

תושבות על תנאי

- בירושלים מתגוררים 300,200 תושבות ותושבים פלסטינים, המהווים 36.8% מסך תושבי העיר.²¹
- כמעט כל תושבי ירושלים הפלסטינים אינם אזרחי ישראל אלא תושבי קבע.²²
- בשנת 2014 שלל משרד הפנים את תושבות הקבע של 107 פלסטינים מירושלים, מתוכם 56 נשים ו-12 קטינים.²³
- מאז 1967 נשלל מעמד התושבות של 14,416 פלסטינים ירושלמים.²⁴ משמעות הדבר היא חסימת האפשרות בפניהם לשוב ולהתגורר בעיר הולדתם.

ביוני 1967 קיבלה ממשלת ישראל החלטה לספח שטחים בירושלים ובסביבתה, שנכבשו במלחמת ששת הימים, באמצעות החלת המשפט הישראלי על השטח ועל תושביו.²⁵ הסיפוח נעשה בניגוד לחוק הבינלאומי, אשר אוסר על מדינות לספח שטחים באופן חד צדדי. הקהילה הבינלאומית אינה מכירה בסיפוח הישראלי של ירושלים המזרחית אלא רואה באזור שטח כבוש.

בעקבות הסיפוח קיבלו הפלסטינים בירושלים מעמד של תושבי קבע בישראל. בשל מעמדם, הם אינם יכולים לבחור ולהיבחר לכנסת. הם רשאים לבחור ולהיבחר לעיריית ירושלים, אולם באופן עקבי הם מחרימים את הבחירות למועצת העיר, מכיוון שהם אינם מכירים בלגיטימיות של סיפוח העיר המזרחית.

מזה 48 שנים, המדיניות הישראלית כלפי ירושלים המזרחית, ברמה העירונית וברמה הארצית, נקבעת מבלי שיש לאוכלוסייה הפלסטינית כוח פוליטי המסוגל להשפיע על ההחלטות המרכזיות המעצבות את חייהם. התוצאה היא מדיניות פוגענית כלפי

עוני ורווחה

בשנים האחרונות העוני בירושלים המזרחית העמיק עוד יותר.³⁶ בעוד שבשנת 2006 חיו 64% מהפלסטינים בירושלים מתחת לקו העוני, בשנת 2013 עמד הנתון על 75.4%.

סיבה מרכזית להחרפה היא בניית חומת הפרדה, שניתקה את ירושלים מהגדה המערבית, הפרידה בין שכונות ופרברים שהיו לפני כן מחוברים ותלויים זה בזה, ואף ניתקה מספר שכונות ירושלמיות משאר חלקי העיר. ניתוק הקשרים הכלכליים, המסחריים, הדתיים, המשפחתיים והתיירותיים הרעו את המצב החברתי-כלכלי, ופגעו גם בנגישות להשכלה, לשירותי בריאות, למוסדות דת, ועוד.

אחוז ההשתתפות בכוח העבודה של תושבים פלסטינים בירושלים עמד בשנת 2012 על 67% מהגברים ו-14% מהנשים בגילאי 15 ומעלה.³⁷ לצורך השוואה, הממוצע בישראל עמד על 69% מהגברים ו-58% מהנשים.³⁸

למרות ממדי העוני החריפים בירושלים המזרחית, ועל אף ההידרדרות הנוספת שנרשמה בעשור האחרון, שירותי הרווחה העומדים לרשות האוכלוסיה סובלים ממחסור חריף ומתמשך בתקנים ובתקציבים.

בעוד 22 לשכות רווחה פועלות בשכונות הישראליות, רק 5 פועלות בשכונות הפלסטיניות. עיריית ירושלים הודיעה כי בכונתה לבנות לשכה שכונתית חדשה בראס אל-עמוד ולשכה נוספת בבית חניא.³⁹

מאז 2009 חלה עלייה מבורכת של 27% במספר התקנים של עובדות סוציאליות בירושלים המזרחית.⁴⁰ אף שהתוספת משמעותית, היא רחוקה מלסגור את הפער ולהתמודד עם הצרכים בפועל.

מתוך סך 388 תקנים של עובדות סוציאליות בירושלים, רק 88 תקנים, המהווים 22% מסך התקנים, מיועדים לאוכלוסיה הפלסטינית. זאת, על אף ש-37% מתושבי העיר המטופלים על ידי שירותי הרווחה הם פלסטינים – 33,968 לקוחות מתוך סך

- בשנת 2013 חיו מתחת לקו העוני 75.4% מתושבי ירושלים המזרחית ו-83.9% מהילדים.
- בהשוואה, באותה שנה חיו בעוני 21.8% מסך תושבי מדינת ישראל, ו-30.8% מהילדים.³⁰
- 8,501 ילדים בירושלים המזרחית מוגדרים כילדים בסיכון.³¹
- 37% מהמטופלים בלשכות הרווחה בירושלים הם פלסטינים, אולם רק 22% מהתקנים של שירותי הרווחה מיועדים לאוכלוסיה הפלסטינית.³²
- במסגרת תוכנית החומש לירושלים הובטחה תוספת של 30 תקנים, אולם המשאבים לכך טרם הוקצו.³³
- אחוז ההשתתפות בכוח העבודה של תושבים פלסטינים בירושלים הוא 67% מהגברים ו-14% מהנשים בגילאי 15 ומעלה.³⁴

שיעור העוני בירושלים המזרחית צמח לממדים מבהילים כתוצאה מההזנחה החמורה של הרשויות, ועל רקע הסכסוך הפוליטי המתמשך.

במשך כמעט חמישה עשורים נמנעו הרשויות הישראליות, ובכללן עיריית ירושלים, להשקיע תקציבים הולמים בשכונות הפלסטיניות, ואף הטילו מגבלות על הפיתוח של ירושלים המזרחית כיחידה אורבנית המשמשת את הציבור הפלסטיני.

התוצאה היא שוק עבודה שאינו מתאים לגודל האוכלוסיה, אזורים מצומצמים מאוד לתעשייה, ומערכות חינוך והשכלה מוחלשות. פערי השפה והתרבות בין ירושלים המזרחית לעיר המערבית, והמתחים הפוליטיים בעיר בין ערבים ליהודים, מגבילים גם הם את האופק התעסוקתי של הפלסטינים.³⁵

חינוך

- מתוך 105,405 תלמידים פלסטינים בירושלים:
- רק 41% לומדים בבתי ספר עירוניים רשמיים;⁴⁵
- 41% לומדים בבתי ספר במעמד מוכר שאינו רשמי;⁴⁶
- ו-17% לומדים בבתי ספר פרטיים.⁴⁷
- 43% מהכיתות בבתי הספר העירוניים אינן תקינות.
- בשנים 2009-2014 נבנו 194 כיתות בבתי ספר עירוניים רשמיים, ומתוכננות עוד 211.
- שיעור הנשירה בכיתה י"א הוא 26%, ובכיתה י"ב 33%.⁴⁸

המחסור החריף בכיתות לימוד ממשיך ללוות את מערכת החינוך בירושלים המזרחית גם בשנה זו.

התלמידים הפלסטינים מהווים 40% מסך התלמידים בירושלים.⁴⁹ בשל המחסור העצום בכיתות במערכת החינוך העירונית הרשמית בירושלים המזרחית, רק 41% מהתלמידים לומדים במערכת הרשמית. המספרים נמוכים יותר בחינוך העל-יסודי: בעוד 22,550 ילדים פלסטינים לומדים בבתי הספר היסודיים הרשמיים, רק 15,824 ממשיכים לבתי ספר על-יסודיים רשמיים, וזאת בשל הירידה החדה במספר הכיתות, מ-832 כיתות ביסודי ל-723 בעל-יסודי.⁵⁰

43% מסך הכיתות הקיימות במערכת החינוך העירונית הרשמית בירושלים המזרחית אינן תקינות: בשנת הלימודים הנוכחית נמצאות בשימוש 711 כיתות בית ספר לא תקינות בירושלים המזרחית, ו-109 כיתות גן לא תקינות.⁵¹

92,114.⁴¹ במסגרת תוכנית החומש הממשלתית לירושלים המזרחית הובטחה תוספת של 30 תקנים, אולם המשאבים לכך טרם הוקצו.⁴²

נוכח המחסור החמור בשירותי רווחה בירושלים המזרחית, העומס המוטל על העובדים הסוציאליים הוא אדיר: עובדת סוציאלית בירושלים המזרחית מטפלת ב-121 משפחות במוצע, לעומת עובדת סוציאלית במערב העיר, המטפלת ב-82 משפחות במוצע.⁴³

בעוד שבמערב העיר ממתנות 627 משפחות לתחילת טיפול, במזרח העיר ממתנות 834 משפחות, וזאת, אף שהאוכלוסיה הפלסטינית מהווה שליש מתושבי העיר.

בהתחשב בשיעורי העוני האדירים, מפתיע כי רק 11.3% מתושבי ירושלים המזרחית מטופלים על ידי שירותי הרווחה. אחוז דומה של תושבים יהודים מטופלים על ידי שירותי הרווחה העירוניים, אף שהיקף העוני בקרב האוכלוסיה היהודית נמוך משמעותית בהשוואה לאוכלוסיה הערבית.⁴⁴ סביר להניח, כי משפחות פלסטיניות רבות שנזקקות לסיוע לא נמצאות בטיפול או אף בהמתנה לטיפול של לשכת הרווחה.

תכנון, בניה והריסה

- כ-20,000 בתים, המהווים כ-39% מסך הבתים בירושלים המזרחית, נבנו ללא היתר.⁵⁸
- במהלך 2014 נהרסו בירושלים המזרחית 98 מבנים, ונעקרו מבתיהם 208 תושבים.⁵⁹
- בין השנים 2011-2014 נהרסו 302 מבנים בירושלים המזרחית.⁶⁰
- תוכנית המתאר של ערב א-סוואחרה אושרה לאחרונה, והיא צפויה לאפשר בנייה של 2,500 יחידות חדשות.⁶¹

סוגיית התכנון והבנייה היא אחת הבעיות הסבוכות ביותר והפוגעניות ביותר, עמה מתמודדים תושביה של ירושלים המזרחית.⁶²

מחדלן של הרשויות לערוך תכנון ופיתוח הולמים בירושלים המזרחית הוביל למשבר תכנוני, המתאפיין במצוקת דיור, באיום בהריסות בתים, בקנסות בגין בנייה ללא היתר, בהיעדר פיתוח עירוני נאות, ובמחסור יוצא דופן בתשתיות ובמבני ציבור, כגון בתי ספר, כבישים ותחבורה, רשתות מים וביוב, פארקים וגני משחקים.

ככלל, תוכניות המתאר שהוכנו לאורך השנים לשכונות הפלסטיניות לא משתוות לרמת התכנון המקובלת במערב העיר. אחוזי הבנייה נמוכים, השטח המותר לבנייה מצומצם, ושטחים נרחבים מיועדים לנוף פתוח, ובכך נחסמת אפשרות הבנייה בהם.

נוסף על כך, מאז 1967 הפקיעה ישראל בסך הכל כ-26,300 דונם בירושלים המזרחית והקימה עליהם שכונות לאוכלוסיה יהודית, כמו גם משרדי ממשלה.⁶³ כך צומצמו מאוד עתודות הקרקע שיכולות לאפשר התפתחות טבעית של השכונות הפלסטיניות.

בשנת 2008 הגישה האגודה לזכויות האזרח עתירה לבג"ץ בנושא החינוך בירושלים המזרחית. בפסק הדין מפברואר 2011⁵² קבעו השופטים כי על משרד החינוך ועיריית ירושלים לפעול בתוך חמש שנים (עד 2016) למתן מענה למחסור בכיתות במערכת החינוך הרשמית בירושלים המזרחית, שמספרן הוערך בכ-1,000 כיתות לכל הפחות.

למרות המחסור החמור, ועל אף פסק הדין, בין השנים 2009-2014 נבנו 194 כיתות חדשות בבתי הספר ובגני הילדים הרשמיים. נוסף על כך הושקרו בתקופה זו 157 כיתות, כמחציתן – 78 כיתות – בשנת 2014. בשנים הקרובות מתוכננת בנייתן של 211 כיתות בית ספר וגני ילדים נוספות.⁵³

ביוני הכיתות החדשות בהיקפים אלו לא יצליח לתת מענה לצורך בהגדלת מספר הכיתות במערכת הרשמית, ובסגירתן של כיתות לא תקינות.

שיעור הנשירה של התלמידים הפלסטינים בירושלים גבוה הרבה יותר מהשיעור בישראל, והוא אף גבוה בהשוואה לגדה המערבית.⁵⁴ בכיתה ט' עומד שיעור הנשירה על 9%, בכיתה י' הוא 16%, בכיתה י"א – 26%, ובכיתה י"ב – 33%.

לצורך ההשוואה, בחינוך הערבי בישראל עומד שיעור הנשירה על 4.6% בכיתה י"א ו-1.6% בכיתה י"ב; במערכת החינוך העברי בישראל (ממלכתי, ממלכתי דתי וחרדי) עומד שיעור הנשירה על 5.4% בכיתה י"א, ו-1.4% בכיתה י"ב.⁵⁵

התקציב העירוני למניעת נשירה בירושלים המזרחית בשנת 2015 עומד על 3 מיליון ש"ח.⁵⁶ מדובר בתוספת משמעותית לעומת שנים קודמות, אולם על פי הערכת מינהלת החינוך של עיריית ירושלים (מנח"י), לטיפול יסודי בנשירה של תלמידים פלסטינים נדרשים 15 מיליון ש"ח.⁵⁷

תוכניות מפורטות, כך שצפויות לחלוף שנים ארוכות עד שייבנה בערב א-סוואחרה הבית הראשון. גם בשכונות האחרות שבהן מקדמת העירייה הסדרה תכנונית ימשיכו התושבים לסבול במשך שנים מהיעדר אפשרות להוציא היתרי בנייה.

בנייה ללא היתר חושפת את התושבים לסכנה של צווי הריסה ואף אובדן קורת גג, ולהליכים משפטיים, קנסות גבוהים ועוד. במהלך 2014 נהרסו 98 מבנים בירושלים המזרחית, ונעקרו מבתיהם 208 תושבים.⁶⁹ בין השנים 2011-2014 נהרסו בירושלים המזרחית 302 מבנים.⁷⁰

בשל העלויות הגבוהות המוטלות על משפחות כאשר הרשויות באות להרוס את בתיהן, גדלה בשנים האחרונות תופעת ההריסות העצמיות – תושבים המקבלים צווי הריסה ומחליטים להרוס את בתיהם במו ידיהם.⁷¹

מעגל הנפגעים מהמדיניות של הריסות בתים גדל בשנה החולפת, בעקבות החלטת הרשויות לחדש את מדיניות ההריסה והאיטום של בתי מחבלים בירושלים המזרחית ובגדה המערבית. עתירה עקרונית נגד מדיניות זו, שהגישו ארגוני זכויות אדם, נדחתה, וכמוה גם העתירות הפרטניות שהוגשו בשם המשפחות.⁷²

משפחות פלסטיניות אחרות בירושלים חשופות לסכנה של אובדן קורת הגג שלהן בשל פעילות של עמותות ישראליות, ששמו להן למטרה "לייחד" את ירושלים המזרחית באמצעות הקמת מתחמי התנחלויות בלב שכונות פלסטיניות, בעיקר בעיר העתיקה, בסילוואן ובשייח' ג'ראח.

משפחת סוב לבן, למשל, מתגוררת מאז שנות ה-50 בבית ברובע המוסלמי, שאותו קיבלה מידי הממשל הירדני.⁷³ ביתה של משפחת סוב לבן היה שייך בעבר לעמותה יהודית, ובשל כך, מנסה כעת עמותת מתנחלים, באמצעים משפטיים, להביא לפינוי כפוי של המשפחה.⁷⁴ סכנת פינוי אורבת גם למשפחת שמאסנה משייח' ג'ראח, גם היא משפחת פליטים שקיבלה

מבדיקה שערכה עמותת במקום – מתכננים למען זכויות תכנון, עולה כי בין השנים 2005-2009 נענו בחיוב כ-55% מהבקשות להיתרי בנייה בשכונות הפלסטיניות לעומת כ-85% מהבקשות בשכונות הישראליות.⁶⁴ באזורים שבהם אין תוכניות מתאר, תושבים פלסטינים כלל לא טורחים להגיש בקשה להיתר בנייה.

מחדל התכנון הוביל לבנייה ללא היתר בהיקף נרחב, הנאמדת בכ-20,000 מבנים, ⁶⁵ המהווים כ-39% מסך הבתים בשכונות הפלסטיניות.

עם הגידול המתמיד באוכלוסיה הלכה המצוקה והחריפה, אולם הרשויות הישראליות עשו מעט מאוד לפתרונה. הודעה לעיתונות מטעם עיריית ירושלים, שפורסמה בספטמבר 2014, מצירת תמונה עגומה בעלת השלכות קשות: "השכונות הערביות במזרח ירושלים צמחו והתפתחו בעשרות השנים האחרונות ללא תוכניות אב או תוכניות מתאר תקפות, אשר מכוחן ניתן להסדיר את מערך החיים הכולל בשכונה (בנייה חוקית למגורים, הפרשות לצורכי ציבור, מסחר ותעסוקה, והסדרת מערכת הכבישים)."⁶⁶

בשנים האחרונות, החל ראש העיר ניר ברקת לפעול, כהגדרתו, "ליצירת שינוי מהותי" בסוגיה זו, והנחה את הדרג המקצועי בעירייה לתכנן את השכונות במזרח העיר. תוכניות אב לשכונות בית צפאפא ושרפאת, לצור באהר ולבית חנינא ושועפאט מקודמות כעת על ידי העירייה.⁶⁷ נכון למאי 2015, תוכניות אלו טרם אושרו.

לעומת זאת, התוכנית של ערב א-סוואחרה שבדרום-מזרח העיר הצליחה במהלך 2014-2015 לקבל את האישורים המיוחלים – הן של הוועדה המקומית לתכנון ובניה, והן של הוועדה המחוזית. מדובר בתוכנית הגדולה ביותר שאושרה בירושלים המזרחית מאז שנות ה-90. היא משתרעת על 1,500 דונם, וכוללת אפשרות להקמת 2,500 יחידות דיור.⁶⁸

אישור התוכנית הוא צעד ראשון בתהליך ארוך. התושבים יצטרכו להגיש בהמשך

ניסיונותיהם של התושבים להגיש התנגדויות ועתירות נגד תוואי הכביש, ולהציג חלופות שיצמצמו את הפגיעה שנגרמת בעטיו, נכשלו.

דוגמה נוספת מהשנה האחרונה היא התוכנית להקמת מטמנת פסולת אזורית (תוכנית מס' 13900) בצמוד לשכונות ראס ח'מיס, ראס שחאדה ודחיית א-סלאם שבצפון-מזרח ירושלים, מעבר לחומת ההפרדה. מדובר בשכונות שלא זכו לתוכנית מתאר משום סוג מאז 1967 ועד היום. כתוצאה מכך, כמעט בלתי אפשרי להוציא בהן היתרי בנייה, קיים בהן מחסור אקוטי במבני ציבור מכל סוג, רשת הכבישים רעועה, אין חיבור מוסדר למים וביוב, ועוד. התעלמותן של הרשויות מתושבי האזור החריפה בעשור האחרון, מאז בניית חומת ההפרדה.

במקום לקדם את תכנון של שכונות אלה לרווחת תושביהן, מקדמות כעת הרשויות תוכנית בסדר גודל אדיר להקמת מטמנת פסולת אזורית בצמוד לשכונות, על שטח של כ-520 דונם.

לפי הוראות התוכנית, הטמנת עודפי העפר במקום תיעשה בכל יום מ-6:00 בבוקר עד 22:00 בערב, במשך כ-20 שנה. בדרך הגישה למטמנה צפויות לעבור כ-168 משאיות ביממה, במקרים מסוימים במרחק של 0-5 מטרים ממבני מגורים ומסחר. הנזק הסביבתי הצפוי יפגע גם בתושבי שכונת עיסאווייה הסמוכה.

בדצמבר 2014 דנה ועדת משנה של הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה בירושלים בהתנגדויות לתוכנית.⁷⁸ נכון למאי 2015, טרם ניתנה החלטה.

קשה להאמין כי פרויקט כזה, כמו גם התוכנית להארכת כביש 4 בלב בית צפאפא, היו יוצאים לפועל בשכונות ישראליות.

את ביתה מידי הממשל הירדני בשנות ה-50.⁷⁵

כך, בחסות החוק ובאמצעות מערכת המשפט בישראל, מתאפשרת העברת נכסים שהיו שייכים ליהודים לפני 1948 לידיהן של עמותות ישראליות, בעוד פלסטינים אינם יכולים לקבל בחזרה את הבתים ואת הנכסים שהיו בבעלותם עד 1948.

תכנון פוגעני ופינוי כפוי

בנוסף למחדל בקידום תכנון ראוי של השכונות הפלסטיניות ובפיתוח הולם של ירושלים המזרחית, מקדמות הרשויות מספר פרויקטים חדשים בשכונות הפלסטיניות שכלל אינם מיועדים לרווחת האוכלוסייה הפלסטינית. חמור מכך, לעתים הם אף פוגעים באוכלוסייה פגיעה חריפה.

לדוגמה, בשנת 2012 הכריז משרד התחבורה על תוכנית חומש לפיתוח תשתיות התחבורה והכבישים בירושלים המזרחית, בהיקף של יותר מחצי מיליארד שקלים.⁷⁶ שר התשתיות הדגיש כי התוכנית תביא לשיפור משמעותי באיכות החיים של תושבי שכונות מזרח העיר. אולם בבית צפאפא, פיתוח הכבישים נעשה בניגוד לטובת התושבים, והביא דווקא להידרדרות באיכות חייהם.

בתחילת 2015 נפתח לתנועת רכבים קטע של כביש הטבעת הדרומי של בגין (כביש 4). אף שמקובל שכביש מהיר לא עובר בתוך אזור מגורים אלא, באין ברירה אחרת, בשוליו, הרי שבמקרה זה הוחלט להעביר כביש מהיר בן שישה נתיבים ויותר באזור מיושב בלב בית צפאפא.⁷⁷

הכביש מבתר את בית צפאפא למובלעות, עובר בצמוד לבתים, הורס וחוסם כבישים פנימיים, ומייצר מפגעי רעשם וזיהום אוויר. לתושבים אין גישה ישירה לכביש החדש שנסלל בתוך הכפר, וכדי להשתמש בו הם צריכים קודם כל לצאת מבית צפאפא.

השעונים שהותקנו, המכונים "שעוני בקרה", הם שונים משעוני המים הסטנדרטיים, והם הותקנו בבתים שנבנו ללא היתרי בנייה.

מצוקת המים הקיצונית ביותר קיימת בשכונות הירושלמיות שנמצאות מעבר לחומת ההפרדה. באזור של מחנה הפליטים שועפאט והשכונות הירושלמיות הסמוכות לו – ראס ח'מיס, ראס שחאדה ודחיית א-סלאם – מתגוררים כ-80,000 תושבים,⁸⁵ אולם רק כ-300 יחידות דיור מחוברות בצורה חוקית לרשת המים, שאורכה כ-3 ק"מ בלבד.⁸⁶

צריכת המים באזור זה עומדת על 20 מ"ק לנפש בשנה בלבד, בהשוואה ל-70-100 מ"ק לנפש בשנה בממוצע בישראל. ארגון הבריאות העולמי קבע כי כמות המים המינימלית הדרושה כדי לספק רמת בריאות והיגיינה נאותות עומדת על 36.5 מ"ק לנפש בשנה.⁸⁷

במרץ 2014 הגישה האגודה לזכויות האזרח עתירה לבג"ץ בשם תושבי האזור, בדרישה להסדרת החיבור למים.⁸⁸ בתשובתם לבית המשפט הודיעו רשות המים ומשרד התשתיות כי הם מסרבים להוסיף קווי מים באזור, ומסרבים לחבר את הבתים למדי מים. תאגיד הגיחון דורש כי יועברו אליו תקציבים ממשלתיים לכיסוי הוצאותיו בשכונות שמעבר לחומה. נכון למאי 2015, העתירה עדיין תלויה ועומדת.

מים וביוב

- רק 64% ממשקי הבית בירושלים המזרחית מחוברים באופן מוסדר לרשת המים.⁷⁹
- באזורים שמעבר לחומה, אספקת המים לנפש עומדת על 55% מהרמה המינימלית שקבע ארגון הבריאות העולמי.⁸⁰
- חסרים כ-30 ק"מ של צינורות ביוב; על פי התכנון, במהלך 2015 יונחו 8 ק"מ של ביוב.⁸¹

אחת התוצאות הקשות של הכשל התכנוני בירושלים המזרחית היא שעשרות אלפי תושבים המתגוררים בבתים שנבנו ללא היתר ו/או בשכונות שלא תוכננו כראוי סובלים מחיבור חלקי ולא מוסדר למים ולביוב. זאת, כיוון שהחוק קובע כי בית שנבנה ללא היתר לא יחובר למים ולביוב.

בהינתן המדיניות המתמשכת, אשר מקשה על פלסטינים להוציא היתרי בנייה, עשרות אלפי תושבים נאלצים להתקין חיבורים פירטיים למים, לרכוש מיכלי מים ולהפעיל משאבות. בשכונות שלמות שבהן הבתים לא מחוברים למערכת הביוב נאלצים התושבים להפעיל בורות ספיגה בחצר הבית. הבעיות בתשתיות המים והביוב מייצרות סביבה לא בריאה, וחושפות את התושבים, ובכללם חולים, קשישים ותינוקות, לזיהומים ולמחלות.

תאגיד הגיחון עשה בשנים האחרונות מאמצים משמעותיים לחבר את השכונות למערכת הביוב. בעוד שבשנת 2009 היו חסרים בירושלים המזרחית כ-70 ק"מ של קווי ביוב ראשיים,⁸² הרי שנכון לשנת 2014 המחסור עמד על כ-30 ק"מ. במהלך 2015 צפויים להתווסף 8.23 ק"מ חדשים.⁸³

בנוסף, מאז 2011 הרחיב הגיחון את פריסת רשת המים, והתקין כ-15,000 שעוני מדידה ברחבי ירושלים המזרחית.⁸⁴

28.5% מסך העצורים), מתוכם 122 קטינים (30% מסך הקטינים שנעצרו).⁸⁹

כמעט כל העצורים שנגדם הוגשו כתבי אישום נעצרו עד תום ההליכים (314 מתוך 338), ובכלל זה העצורים הקטינים (120 מתוך 122). הדבר מבטא החמרה במדיניות המעצרים של המשטרה והפרקליטות כלפי קטינים החשודים בעבירות של יידי אבנים.⁹⁰

בתוך הסיטואציה המסוכנת והמורכבת שעמה מתמודדת משטרת ירושלים, עשו שוטרים פעמים רבות שימוש חורג ולא חוקי בכוח.

במהלך קיץ 2014 גבתה האגודה לזכויות האזרח עדויות על אלימות פיזית קשה מצד המשטרה, שהופנתה נגד משתתפים בהפרות הסדר, כמו גם כלפי תושבים פלסטינים שכלל לא היו מעורבים במהומות.⁹¹ האלימות הייתה לפעמים קשה עד כדי כך שתושבים נדרשו לטיפול רפואי ואף לאשפוז ממושך. כך למשל, ביולי 2014 פורסם בתקשורת סרטון שבו נראו שוטרי מג"ב כשהם מכים נמרצות ובברוטליות את הנער טארק אבו ח'דיר, בעודו שכוב ואזוק.⁹²

נערים פלסטינים שנעצרו דיווחו על אלימות שהפעילו שוטרים נגדם בדרך לחקירה ובמהלך החקירה, וכן על איומים והפחדות; על איזוק ועל כיסוי עיניים במשך שעות ארוכות שלא לצורך; על חקירות ללא נוכחות הורים, בניגוד לקבוע בחוק; ועל שלל התעמרויות כגון מניעת אוכל ומים או אי מתן רשות לצאת לשירותים.⁹³

כמו כן דווח על מקרים שבהם עיכבו שוטרים קטינים בני פחות מ-12, שהוא גיל האחריות הפלילית.⁹⁴

מזה שנים מתריעה האגודה לזכויות האזרח על הפרה שיטתית של חוק הנוער על ידי שוטרים בעת מעצר וחקירה של קטינים פלסטינים בירושלים. מטרתו המרכזית של חוק הנוער היא להביא לשיקום של נערים ונערות שהסתבכו עם החוק. כאשר ההגנות של חוק הנוער מופרות, ועוד יותר כאשר

מעצרים ואלימות

- 1,184 פלסטינים, מהם 406 קטינים, נעצרו בירושלים המזרחית במחצית השנייה של 2014 בגין מעורבות בהפגנות ובהפרות סדר.
- כתבי אישום הוגשו עד כה נגד 338 מהעצורים.
- 5 ילדים מירושלים המזרחית, הצעיר בהם בן 6, נפגעו בפניהם מכדור ספוג ואיבדו את הראייה בעין אחת. נער בן 16 נפטר מפגיעת כדור ספוג בראשו.
- המשטרה העבירה מאות שמות של חשודים ושל בני משפחותיהם לעיריית ירושלים ולרשויות נוספות, כדי שתתבצע נגדם אכיפה מוגברת.

בקיץ 2014 הגיע המצב בירושלים המזרחית לנקודת רתיחה, אחרי מספר שנים שבמהלכן עלה בהדרגה רף המתח והאלימות. מאז הקיץ, ובעוצמות משתנות, מתרחשים עימותים אלימים בין המשטרה לבין צעירים פלסטינים.

ההסלמה החריפה שהחלה ביולי 2014, לאחר חטיפתו ורציחתו של הנער מוחמד אבו ח'דיר ועל רקע המלחמה ברצועת עזה, זכתה לכינוי "האינתיפאדה העממית בירושלים". בנוסף לעימותים הקשים בין צעירים ושוטרים שהתרחשו בתוך השכונות הפלסטיניות, בוצעו בתקופה זו גם מספר פיגועי טרור קטלניים נגד ישראלים, והחמירו מעשי הגזענות והתקיפות נגד ערבים במערב העיר.

מעצרים:

בתקופה הסוערת שבין יולי לדצמבר 2014 נעצרו בירושלים המזרחית 1,184 פלסטינים, כשליש מהם (406) מתחת לגיל 18, בגין עבירות הקשורות בהתפרעויות ובהפרות סדר (יידי אבנים, תקיפת שוטר, השתתפות בהתפרעות וכיוצ"ב). כתבי אישום הוגשו עד כה נגד 338 מהעצורים

בכדורי הספוג השחורים, עד שתתבצע בחינה מחדש של סבירות השימוש באמצעי זה לטיפול בהפרות סדר, וזאת נוכח הפציעות הקשות שנגרמו לתושבי ירושלים המזרחית.

נוסף על כך, בעקבות בקשת האגודה לזכויות האזרח לקבל את הנוהל המסדיר את השימוש בכדורי הספוג השחורים, שלחה המשטרה נוהל חדש שהוכן רק בינואר 2015, כחצי שנה לאחר שהחל השימוש בכדורים השחורים.⁹⁸

פגיעת המשטרה בכלל האוכלוסייה

התזת "בואש":

חידוש אחר שחל בתקופת אירועי הקיץ הוא השימוש התדיר שעשתה המשטרה ברכב הבואש, שנועד לפזר מתפרעים על ידי התזת נוזל מצחין בעל ריח חריף מאוד.⁹⁹ במקרים רבים השתמשה המשטרה בבואש באופן מופרז ובלתי סביר, בלב שכונות צפופות. גם כשהבואש מכוון לעבר משתתפים בהפרות סדר הוא נדבק לבתים, לרכבים, ולאספלט, ומשאר ריח מצחין שממנו סובלים כל תושבי השכונה ימים רבים.

באירועים שונים התיזה המשטרה את הנוזל המצחין לתוך בתים, מסעדות ובתי עסק, וריחו החריף גרם לבחילות ולכאבי ראש, כמו גם לנזקי רכוש. היו תושבים שבחרו לעזוב את בתיהם למספר ימים, עד שהריח החריף יתפוגג.

מהעדויות עולה כי בחלק מהמקרים השימוש בבואש נעשה ללא כל הצדקה נראית לעין, באופן שרירותי ומבלי שהתרחשו באותה עת הפרות סדר.¹⁰⁰

חסימות של שכונות:

אמצעי נוסף שהביא לשיבושים חמורים של חיי היום-יום בשכונות הפלסטיניות הוא מדיניות של חסימת כבישים ראשיים

הקטינים סופגים אלימות פיזית ומילולית, הסיכויים לשיקום הולכים ומצטמקים.

המשטרה מתמודדת מעצם תפקידה עם מצבים אלימים ומסוכנים, אך חובתה להתמודד עם מצבים אלה תוך הקפדה על דרכי התנהלות חוקיות ועל שימוש מושכל ומידתי בכוח הרב שניתן בידיה. בירושלים המזרחית המשטרה נכשלת בכך, שוב ושוב.

כדורי ספוג:

כדורי ספוג משמשים את המשטרה לפיזור הפגנות והפרות סדר. כדורי ספוג בצבע כחול עשויים מחומר ספוגי, בעוד שכדורי ספוג שחורים עשויים גומי סינטטי, והם קשים וכבדים הרבה יותר. עד אירועי הקיץ האחרון השתמשה המשטרה בכדורים הכחולים בלבד, אולם מאז התרחב מאוד השימוש בכדורים השחורים.

למרות שכדורי הספוג נועדו, כך על פי הנוהל, "לצורך פגיעה קלה ונטרול זמני" של מתפרעים באירועי הפרות סדר, מאז שהוכנסו לשימוש הכדורים השחורים הם גרמו לתושבים בירושלים המזרחית פציעות קשות ביותר, ואף הובילו לפטירתו בחודש ספטמבר של מוחמד סוקרוט ז"ל, בן 16, שנורה בראשו בשכונת ואדי ג'וז.⁹⁵

לכל הפחות חמישה ילדים מירושלים, שהצעיר בהם בן 6, נפגעו בפניהם מכדור ספוג ואיבדו את הראייה בעין אחת. בחור בשנות ה-30 לחייו, שאיבד בילדותו את הראייה בעין אחת, איבד את עינו הבריאה כתוצאה מפגיעת כדור ספוג, והפך עיוור. במקרים אחרים גרם ירי של כדורי ספוג לשברים ביד, לשברים בלסת ולקרע בטחול.⁹⁶ לפחות שלושה עיתונאים שסיקרו את האירועים ולבשו אפודים שזיהו אותם כאנשי תקשורת נפגעו מכדורי ספוג בראש, בפנים ובכתף. מהעדויות עולה כי במקרים שונים שוטרים ירו את כדורי הספוג בניגוד גמור לנהלים, האוסרים על ירי לפלג הגוף העליון ועל פגיעה בילדים.

האגודה לזכויות האזרח פנתה למפכ"ל המשטרה וליועץ המשפטי לממשלה⁹⁷ בדרישה להפסיק לאלתר את השימוש

החשודים במעורבות בהפרות סדר ושמות בני משפחותיהם, וזאת במטרה שיפעלו נגדם אמצעי אכיפה שונים, כגון צווי הריסה לבתים וסגירת בתי עסק.¹⁰⁴ מהתגובות שנמסרו על ידי המשטרה והעירייה לכתבה עולה, כי הן אינן מכחישות את הטענות ואף לא מוצאות כל פסול בדברים.¹⁰⁵

שימוש באמצעי אכיפה עירוניים באופן המתואר בכתבה מהווה אכיפה בררנית מובהקת, וניצול לרעה של סמכויות האכיפה של העירייה. מדובר גם בענישה קולקטיבית כלפי משפחות שלמות, הסובלות מאכיפה מפלה כלפיהן מן הטעם היחיד שבן משפחה חשוד בפלילים.

בפניה דחופה ליועץ המשפטי לממשלה התריעה האגודה לזכויות האזרח,¹⁰⁶ כי עצם העברת רשימת השמות על ידי המשטרה מהווה פגיעה בלתי חוקית בזכות הפרטיות. שיתופי פעולה בין רשויות עשוי להיות דבר מבורך, אולם במקרה זה, למשטרה אין כל סמכות להעביר רשימות חשודים לרשויות אחרות, על מנת שיינקטו נגדם צעדי אכיפה שאינם קשורים לעבירות שבהן הם חשודים.

בתגובה להפרות סדר. במהלך אוקטובר ונובמבר 2014 נחסמו במשך ימים רבים הכניסות הראשיות לשלוש שכונות שבהן היו עימותים עם המשטרה, וכ-50,000 תושבים נאלצו להשתמש בדרכים צדדיות שהפכו לעמוסות ביותר.¹⁰¹ ב אפריל 2015 חסמה המשטרה באמצעות בטונדות רחוב בשכונת א-טור, שמוביל לבתי ספר, לבתי מגורים ולמרפאה, זאת בעקבות עימותים עם כוחות המשטרה בשכונה.

חסימות הצירים גרמו לשיבושים קשים ולסבל לתושבים רבים, והקשו על ניהול חיי היום-יום, ובכלל זה יציאה לעבודה, נסיעת תלמידים ומורים לבתי ספר, הגעתם של רכבי חירום לשכונות, ועוד. תכלית החסימות ככלי להפסקת הפרות הסדר אינה ברורה, שהרי החסימות פוגעות בחופש התנועה של הנוסעים בכלי רכב, אך מאפשרת תנועה חופשית של הולכי רגל.

"רשימות שחורות" ואכיפה מוגברת:

מאז תחילת אירועי הקיץ ביצעו העירייה ורשויות נוספות מבצעי אכיפה מוגברת בירושלים המזרחית. מבצעים אלה העלו חשד כי מטרתם להשיב את השקט על כנו באמצעות התנכלות לאוכלוסיה כולה. בישיבת מועצה בעיריית ירושלים שהתקיימה ב-25.11.2014 הציג מפקד מחוז ירושלים במשטרה, ניצב משה אדרי, את האכיפה המוגברת כחלק מ"מנופי לחץ", כלשונו, שנועדו להתמודד עם הפרות הסדר.¹⁰²

במסגרת המבצעים הופעלו באופן אינטנסיבי אמצעי אכיפה על ידי אגפים שונים בעירייה כמו גם על ידי תאגיד המים הגיחון, ובמקביל על ידי רשויות ארציות כגון רשות המיסים, הביטוח הלאומי, ההוצאה לפועל, ועוד. פקחי העירייה חילקו קנסות על מגוון עבירות מוניציפליות, ובכלל זה על עבירות זניחות כגון השלכת קליפות גרעינים ברחוב.¹⁰³

בחודש מרץ 2015 חשף עיתון "הארץ", כי המשטרה והשב"כ העבירו לעיריית ירושלים ולרשויות נוספות רשימה ובה מאות שמות של פלסטינים מירושלים המזרחית

מה הלאה?

תושבי ירושלים המזרחית חיים כמעט חמישה עשורים במציאות של אנומליה מתמשכת. כל היבט והיבט בחייהם מושפע מהיותם תושבים שאינם אזרחים, המתגוררים בשטח שנכבש ואז סופח אל המדינה שעמה הם נמצאים בסכסוך מתמשך. מציאות ייחודית זו, שאיננה פשוטה להבנה למתבונן מן החוץ, משאירה את הפלסטינים בירושלים חסרי כוח, וחשופים לפגיעות קשות ומתמשכות.

את האנומליה הזו אפשר יהיה לפתור בצורה מלאה רק באמצעות הסדר מדיני מוסכם. עד שיבוא אותו היום, וכל עוד ישראל ממשיכה לדבוק בעמדה שירושלים המזרחית היא חלק משטחה הריבוני, על כל הרשויות הישראליות לקחת אחריות מלאה ולנקוט במדיניות ששומרת על זכויות האדם של תושבי ירושלים הפלסטינים.

כדי לפצות על עשורים של הזנחה ולספק לתושבים תשתיות ושירותים הולמים, על עיריית ירושלים להשקיע תקציבים גדולים בירושלים המזרחית, לקדם תכנון הדואג לצרכי התושבים כפרטים וכקהילה, ולשתף את הציבור הפלסטיני במהלכים אלו.

בשנים האחרונות, העירייה בראשות ניר ברקת מצהירה כי היא שמה לה למטרה להביא לצמצום הפערים שנוצרו במזרח העיר במשך עשורים רבים. ואכן, בשנים האחרונות הופנו תקציבים חדשים לטובת האוכלוסיה הפלסטינית בתחומים שונים, ובהם חינוך, שירותי קהילה, כבישים ותחבורה.

עם זאת, מצבן של השכונות הפלסטיניות, ובמיוחד מצבן של השכונות מעבר לחומה, מראה כי טרם הופנו אליהן ההשקעה התקציבית והמאמצים הנדרשים. מניתוח תקציבי שערכה עמותת עיר עמים, האחוז היחסי שהשקיעה העירייה, על אגפיה השונים, בירושלים המזרחית עמד על -13% 10% מסך התקציב של 2013.¹⁰⁷

בשנת 2015 התווספו 770 מיליון ש"ח לתקציב העירוני, וראש העיר ניר ברקת הודיע, כי אין תושב בירושלים שלא ירגיש עלייה משמעותית באיכות החיים.¹⁰⁸ לאור הפערים האדירים באיכות החיים בין השכונות הפלסטיניות לשכונות הישראליות, ונוכח היקף העוני הזועק לשמים בקרב האוכלוסיה הפלסטינית, מוטלת חובה על העירייה, כמו גם על הממשלה, להפנות לירושלים המזרחית תקציבים משמעותיים הרבה יותר מאשר בעבר.

ביוני 2014 אישרה הממשלה, לראשונה בתולדותיה, תוכנית חומש לירושלים המזרחית, בתקציב כולל של כ-300 מיליון ש"ח.¹⁰⁹ בדברי ההסבר לתוכנית נאמר, כי היא נועדה להתמודד עם המצב הביטחוני בירושלים ולקדם פיתוח כלכלי-חברתי בשכונות הפלסטיניות, מתוך תפיסה שקיים "קשר הדוק בין היקף ורמת האלימות של תושבים ממזרח ירושלים לבין רמת החיים בשכונות במזרח העיר". בשל כך הוחלט כי שלישי מסך התקציב, 94.5 מיליון ש"ח, יושקע בביטחון, ושני שלישים מהתקציב, 200 מיליון ש"ח, יופנו לשיפור תשתיות, לחינוך, לרווחה ולתעסוקה.

היקף ההשקעה של 200 מיליון ש"ח אמנם רחוק מלמלא את המחסור האדיר, אך אין חולק כי מדובר בסכום הגדול ביותר שממשלת ישראל התחייבה להשקיע בירושלים המזרחית בפרק זמן של מספר שנים.

התוספת המובטחת תוכל להביא לשיפורים משמעותיים אם תושקע כראוי, בצרכים האמתיים והבוערים. אולם, כבר בעת אישור התוכנית ניכר היה כי חלק מהסעיפים גובשו לא על סמך הצרכים בפועל, אלא כדי לתת מענה לאינטרס הישראלי לחיזוק הריבונות בירושלים המזרחית.¹¹⁰

בתחום החינוך, לדוגמה, מתוך השקעה של 47 מיליון יוקדשו 38% לטובת הגדלת מספר בוגרי הבגרות הישראלית, במציאות שבה אחוזים בודדים בלבד מתלמידי התיכון הפלסטינים בירושלים בכלל ניגשים לבגרות הישראלית.¹¹¹

כמו כן, על פי תוכנית החומש, יושקעו 3 מיליון ש"ח לצורך תגבור לימודי העברית בבתי הספר. בהשוואה, 5.4 מיליון ש"ח יושקעו בתוכניות למניעת נשירה, למרות שלפי חישוב שערך מנהל החינוך של העירייה, נדרשים לפחות 15 מיליון ש"ח כדי להתמודד עם היקפי הנשירה החריגים.¹¹²

לצד השיפור הנדרש בתחומי התשתיות והשירותים, מוכרח להתרחש שינוי יסודי בהתנהלות המשטרה וכוחות הביטחון בירושלים המזרחית. הצורך בשינוי הוא דחוף, שכן האלימות המשטרתית והשימוש הלא הולם באמצעים לפיזור הפגנות מעמידים בסכנה את חיי התושבים ואת שלמות גופם. ההשלכות על קטינים ועל אוכלוסיות פגיעות אחרות קשות במיוחד.

מתוקף תפקידה של המשטרה לשמור על הסדר והביטחון, ניתנו בידיה אמצעים להפעלת כוח נגד מפירי חוק וסדר. מחובתו של כל שוטר להקפיד כי האמצעים המופעלים על ידו לא יעלו על המידה הנדרשת לצורך השגת המטרה של שמירה על הסדר הציבורי, ולא יחרגו מכללי הזהירות המתחייבים למניעת סיכון מיותר.

משטרת ירושלים צריכה למצוא את הדרך לצמצם את מעגל הנפגעים במקום להרחיבו, ולאפשר את המשך חיי השגרה.

כדי ששינויים ממשיים ומשמעותיים ייצאו אל הפועל, יש צורך בשינוי גישה בסיסי בקרב הרשויות הישראליות. עליהן לראות בתושבים הפלסטינים של ירושלים בני אדם שיש לשמור על זכויותיהם ועל כבודם ולהגן על חייהם, גם כאשר הסכסוך ממשיך לדמם ברחובות ירושלים.

ירושלים המזרחית 2015

עובדות ונתונים

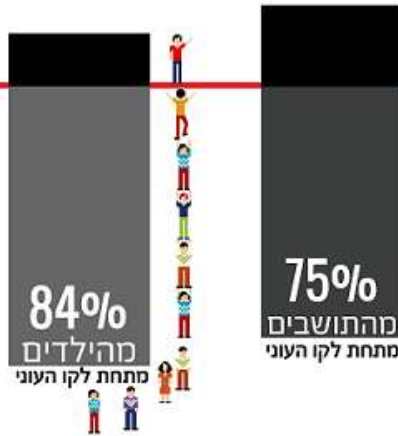
300,200 =

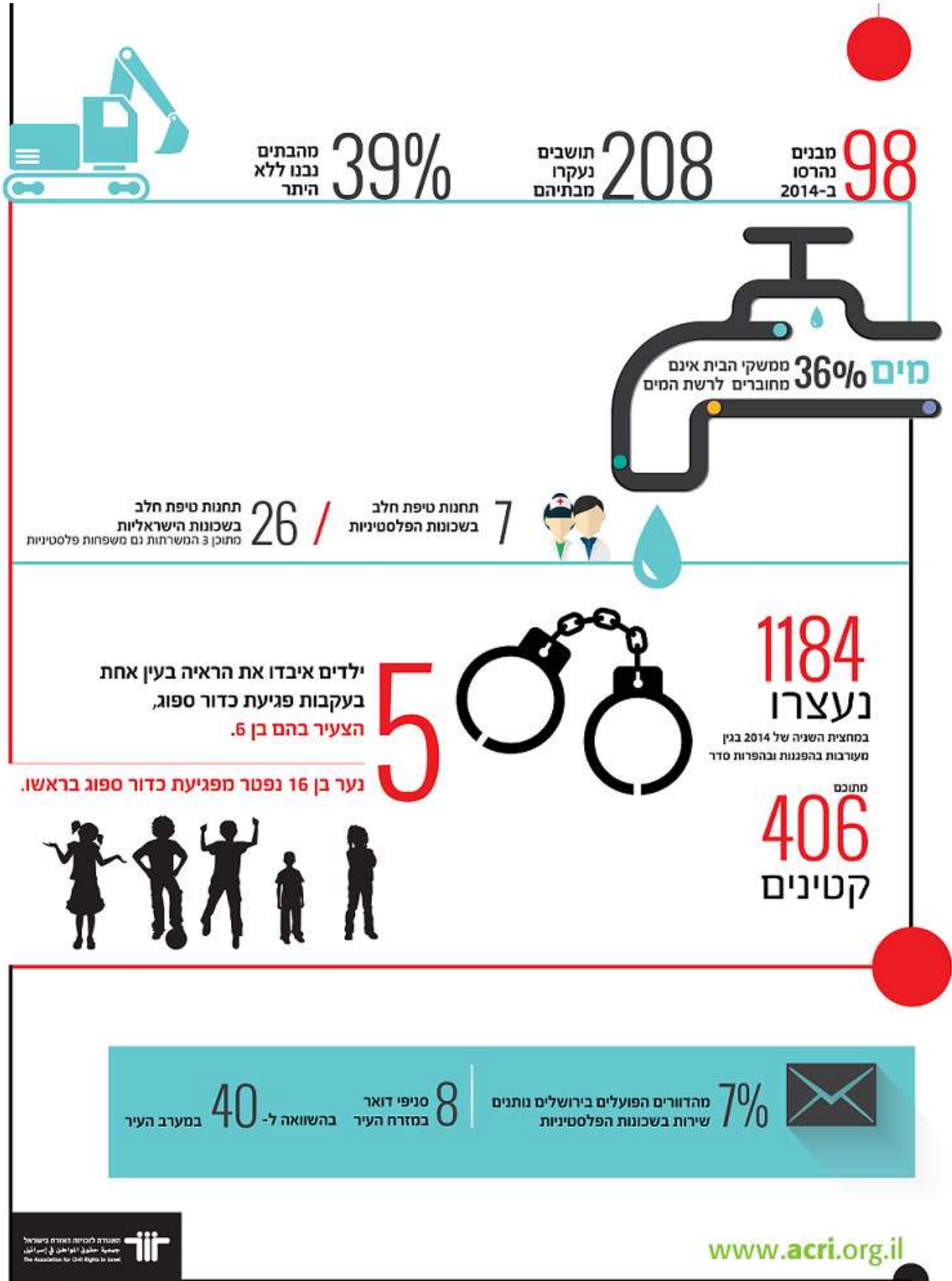

תושבות ותושבים פלסטינים

תושבי ירושלים הפלסטינים הם חסרי אזרחות, אך בעלי מעמד של תושבי קבע בישראל. בשנת 2014 נשלל מעמדם של 107 תושבים.

8,501
ילדים בסיכון

¹ לפי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בירושלים מתגוררים בסך הכל 815,300 תושבות ותושבים, מהם 61.7% יהודים, 36.8% ערבים, והיתר, 1.5%, מוגדרים "אחרים". [פני החברה בישראל: מבט על הערים הגדולות](#), דוח מס' 7, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אוקטובר 2014, בעמ' 34. מספרם הכולל של הפלסטינים המתגוררים בירושלים הוא בפועל גבוה מ-300,200, שכן מספר זה אינו לוקח בחשבון פלסטינים מהשטחים (שאינם תושבי קבע בישראל או אזרחים ישראלים) המתגוררים בשכונות ירושלמיות, בעיקר באזור שמעבר לחומת הפרדה.

² [תשובת משרד הפנים מתאריך 23.3.2014](#) לבקשת חופש מידע של המוקד להגנת הפרט.

למעלה מ-90% מהפלסטינים בירושלים אינם אזרחים אלא בעלי מעמד של תושבי קבע בישראל.

³ מירי אנדבלד ואח', [ממדי העוני והפערים החברתיים 2013](#) (להלן – "דוח העוני 2013"), המוסד לביטוח לאומי, נובמבר 2014, בעמ' 37.

⁷ בהשוואה, בשנת 2013 חיו בעוני 21.8% מסך התושבים בישראל ו-30.8% מהילדים. דוח העוני 2013, בעמ' 7.

⁴ [תשובת הממונה על יישום חוק חופש המידע בעיריית ירושלים מתאריך 29.3.2015](#) לפנייה של האגודה לזכויות האזרח בנושא שירותי הרווחה בירושלים המזרחית (להלן – "תשובת עיריית ירושלים בנושא רווחה מתאריך 29.3.2015").

⁵ [תשובת הממונה על יישום חוק חופש המידע בעיריית ירושלים מתאריך 26.3.2015](#) לפנייה של האגודה לזכויות האזרח בנושא חינוך בירושלים המזרחית (להלן – "תשובת עיריית ירושלים בנושא חינוך, 26.3.2015").

⁶ שם. הנתונים מתייחסים לכיתות חדשות בבתי הספר העירוניים הרשמיים.

⁷ מתוך סך 1,878 כיתות בבתי הספר העירוניים הרשמיים, 711 כיתות בית ספר ו-109 כיתות גן מוגדרות ככיתות לא תקינות. [תשובת עיריית ירושלים בנושא חינוך, 26.3.2015](#), ה"ש 5 לעיל.

⁸ שם.

⁹ בחינוך הערבי בישראל עומד ממוצע הנשירה על 5.2% בכיתה י', 4.6% בכיתה י"א, ו-1.6% בכיתה י"ב. בחינוך העברי (ממלכתי, ממלכתי דתי וחרדי) עומד ממוצע הנשירה על 2.4% בכיתה י', 5.4% בכיתה י"א, ו-1.4% בכיתה י"ב. ר' [השנתון הסטטיסטי לישראל לשנת 2014](#), הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, טבלה מס. 8.35.

¹⁰ אפרת כהן-בר, [בנייה במלכודת התכנון: מדיניות, תכנון ופיתוח בשכונות הפלסטיניות בירושלים המזרחית](#) (להלן – "בנייה במלכודת התכנון"), עמותת במקום – מתכננים למען זכויות תכנון, 2014, בעמ' 57.

¹¹ "הוועדה המקומית אישרה תכנון מחודש לשכונת ערב א-סוואחרה", הודעה לעיתונות של עיריית ירושלים, 3.9.2014 (להלן – "הודעה לעיתונות של עיריית ירושלים, 3.9.2014").

¹² [חיים מפוצלים: סקירה כללית הומניטרית לשנת 2014](#) (להלן – "חיים מפוצלים"), OCHA – משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים בשטח הפלסטיני הכבוש, בעמ' 9.

¹³ במהלך 2014 הוגשו מספר עתירות פרטניות נגד הכוונה להרוס בתים של מבצעי פיגועים, כולל בירושלים. כמו כן הגישו מספר ארגוני זכויות אדם עתירה נגד מדיניות הריסות בתים כאמצעי עונשי: [בג"ץ 8091/14 המוקד להגנת הפרט ואח' ל' שר הביטחון ואח'](#).

¹⁴ [תשובת הממונה על יישום חוק חופש המידע בתאגיד המים והביוב של ירושלים, "הגיחון", מתאריך 15.2.2014](#), לפנייה של האגודה לזכויות האזרח (להלן – "תשובת 'הגיחון', 15.2.2014").

לפי התשובה, 34,167 משקי בית מירושלים המזרחית מדווחים במערכות הגיחון. מספר משקי הבית של תושבי ירושלים הפלסטינים הוא כ-53,300 לפי מכון ירושלים לחקר ישראל, שנתון סטטיסטי לירושלים מס. 28, לשנת 2014, לוח ג/17 "משקי בית בישראל, בירושלים, בתל אביב-יפו ובחיפה 2012", עמ' 104. מכאן יוצא שכ-19,000 משקי בית, המהווים 36% מסך משקי הבית, אינם לקוחות של הגיחון. אפשר להניח שמרביתם מחוברים למערכות המים והביוב בצורה פירטית.

¹⁵ שם.

¹⁶ בעקבות עתירת האגודה לזכויות האזרח משנת 2010 לשיפור שירותי הדואר בירושלים המזרחית, עדכנה עיריית ירושלים את שופטי בג"ץ בינואר 2015 כי בוצע שילוט שמות לרחובות ומתן מספרים לבתים בשכונות בית חנינא, שועפאט, מע"ר מזרח (הכוונה למרכז העיר המזרחית, שרחובה הראשי צלאח א-דין), שיח' ג'ראח, ואדי ג'וז, ג'בל מוכבר, צור באהר, שרפאת, בית צפאפא, א-זאהרה והעיר העתיקה. כמו כן מתבצע שילוט בשכונות הדרומיות של אום ליסון, אום טובא וא-סוואחרה. בשכונת עיסאווייה החלה העבודה אך היא נעצרה בשל השחתת שלטים.

טרם הוחל בביצוע השילוט בשכונות סילוואן, א-סוואנה, א-שייח, א-טור, ראס אל עמוד ואבו תור, וכן בשכונות שמעבר לחומת ההפרדה - בכפר עקב ובאזור מחנה פליטים שועפאט.

להרחבה ראו באתר האגודה לזכויות האזרח, ["בג"ץ 4414/10 ראסם עבידאת נ' חברת דואר ישראל בע"מ"](#).

¹⁷ [תשובת חברת הדואר מתאריך 3.12.2013](#) לפניית האגודה לזכויות האזרח לצורך קבלת פרטים נוספים במסגרת בג"ץ 4414/10 ראסם עבידאת נגד חברת דואר ישראל בע"מ.

¹⁸ רק אחד מתוך שמונת בתי הדואר בירושלים המזרחית הוא סניף של חברת הדואר, והיתר הם סוכנויות דואר המופעלות על ידי זכיון. הנתונים נכון לתאריך 16.4.2015, בדיקת רשימת הסניפים הפעילים בירושלים [באתר חברת הדואר](#).

¹⁹ [פניית האגודה לזכויות האזרח לעיריית ירושלים, לחברת הדואר ולמשרד התקשורת](#) מתאריך 7.5.2015.

²⁰ [רשימת תחנות טיפת חלב באתר עיריית ירושלים](#); וכן [תשובת הממונה על יישום חוק חופש המידע בעיריית ירושלים מתאריך 29.3.2015](#) לפנייה של האגודה לזכויות האזרח בנושא תחנות טיפת חלב בירושלים המזרחית.

בתשובה לפניית האגודה לזכויות האזרח, הבטיח מנכ"ל משרד הבריאות לפני שנים מספר כי עד סוף 2013 תיפתח תחנת טיפת חלב חדשה, ותינתן קדימות לפתיחת תחנה נוספת בתקציב 2014. בסופו של דבר נפתחה תחנה חדשה באפריל 2015. על אף המחסור, משרד הבריאות טרם התחייב שיפתחו תחנות נוספות.

²¹ [פני החברה בישראל: מבט על הערים הגדולות](#), הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ה"ש 1 לעיל.

²² מעמדם של הפלסטינים בירושלים כתושבי קבע מחייב אותם לקבל אישורים של משרד הפנים בסוגיות רבות, שאינן נדרשות מבעלי אזרחות ישראלית, ושמשקשות על חייהם. לדוגמה, בעקבות שביתה של עובדי משרד הפנים בירושלים המזרחית בפברואר 2015, תושבים שרכשו כרטיסים לנסיעה לחו"ל לא הצליחו לצאת מהארץ, משום שבנוסף לצורך בהצגת תעודת מעבר בתוקף (המקבילה להצגת דרכון בתוקף) הם נדרשים גם לבקש ממשרד הפנים להנפיק להם מסמך מעבר עדכני כל עת שברצונם לצאת לחו"ל. ראו: ניר חסון, [360 אלף תושבי מזרח ירושלים לא יכולים לצאת לחו"ל בגלל שביתה בלשכת האוכלוסין](#), הארץ, 23.2.2015.

²³ [תשובת משרד הפנים מתאריך 23.3.2015](#) לבקשת חופש מידע של המוקד להגנת הפרט.

²⁴ [דכון של המוקד להגנת הפרט](#) בנושא שלילת מעמדם של תושבי קבע בירושלים המזרחית, 23.3.2015.

²⁵ ביוני 1967 הוחל החוק הישראלי על השטח שהפך להיות ירושלים המזרחית, וכלל את שטח עיריית ירושלים תחת הממשל הירדני, כמו גם כפרים ושטחים אחרים באזור.

²⁶ להרחבה בסוגיית מעמד הקבע של תושבי ירושלים המזרחית, ר' עתירה של המוקד להגנת הפרט והאגודה לזכויות האזרח, ["בג"ץ 2979/11 מחמוד קרעין נ' שר הפנים"](#).

כמו כן ר': טליה ששון, אשרת מימון ותמר לוסטר, [זמניים קבועים](#), עיר עמים, מאי 2012.

מעת לעת מועלות הצעות חדשות לשלילת מעמד הקבע של פלסטינים בירושלים. כך למשל, בנובמבר 2014 הוגשה בכנסת הצעת חוק שתאפשר לשר הפנים לשלול את מעמד תושבות הקבע של פלסטינים שהורשעו בטרור, וכן לשלול מהם זכויות סוציאליות. ר': עמרי נחמיאס, [הצעה: לשלול תושבות לערביי מזרח ירושלים שהורשעו בטרור](#), וואלה, 19.11.2014.

²⁷ [תשובת משרד הפנים מתאריך 23.3.2015](#) ה"ש 2 לעיל.

²⁸ [תשובת משרד הפנים מתאריך 3.3.2014](#) לבקשת המוקד להגנת הפרט לפי חוק חופש המידע לקבל נתונים על שלילת המעמד של תושבי קבע בירושלים המזרחית בשנת 2013.

²⁹ להרחבה על ההשפעה של התיקון לחוק האזרחות וההגבלות על הליכי איחוד משפחות על תושבי ירושלים המזרחית, ר':

אנדריאה סלצ'אן ונגה קדמן, [הוראת שעה? החיים בירושלים המזרחית בצל חוק האזרחות והכניסה לישראל](#), המוקד להגנת הפרט, ספטמבר 2014;

[Palestinian Families under Threat: 10 Years of Family Unification Freeze in Jerusalem](#), The Society of St. Yves, December 2013.

³⁰ [דוח העוני 2013](#), ה"ש 3 לעיל, בעמ' 7 ו-37.

³¹ [תשובת עיריית ירושלים בנושא רווחה מתאריך 29.3.2015](#), ה"ש 4 לעיל.

³² שם. מספר התקנים של עובדות סוציאליות במערב העיר עומד על 300, לעומת 88 במזרח העיר. מתוך סך 92,114 לקוחות בטיפול שירותי הרווחה של ירושלים המזרחית, 33,968 הם פלסטינים.

ש.ם.³³

להרחבה על תוכנית החומש לירושלים המזרחית, שהתקבלה בהחלטת ממשלה בתאריך 26.6.2014, ר': [הממשלה אישרה את תוכנית ראש הממשלה לתוספת של 300 מיליון ₪ לפיתוח כלכלי-חברתי בירושלים](#), הודעה באתר משרד ראש הממשלה, 29.6.2014 (להלן – "הודעת משרד ראש הממשלה, 29.6.2014").

³⁴ "שנתון סטטיסטי לירושלים 2014", מכון ירושלים לחקר ישראל, לוח 4/z, הנתונים מתייחסים לשנת 2012.

³⁵ להרחבה ר': נסרין עליאן ואח', [מחנק והזנחה בירושלים המזרחית: המדיניות שהובילה ל-78% עוני ולהחלשת שוק העבודה](#) (להלן – "מחנק והזנחה בירושלים המזרחית"), האגודה לזכויות האזרח, מאי 2012.

ש.ם.³⁶

³⁷ "שנתון סטטיסטי לירושלים 2014", מכון ירושלים לחקר ישראל, לוח 4/z.

ש.ם, לוח 2/z.³⁸

³⁹ [תשובת עיריית ירושלים בנושא רווחה, 29.3.2015](#), ה"ש 4 לעיל.

⁴⁰ בשנת 2009 הוקצו 63.93 תקנים של עובדות סוציאליות לטובת האוכלוסייה הפלסטינית, מתוך סך של 335.23 תקנים עירוניים של שירותי הרווחה. תשובת עיריית ירושלים לפנייה של האגודה לזכויות האזרח בנושא שירותי רווחה בירושלים המזרחית מתאריך 25.2.2010. בשנת 2009 אחוז התקנים המיועדים לירושלים המזרחית עמד על 19%, ובשנת 2015 על 22% מסך התקנים. המשמעות היא, כי על אף שנוספו תקנים, הפער קטן ב-3% בלבד.

ש.ם.⁴¹

⁴² ש.ם. בנושא תוכנית החומש ר' [הודעת משרד ראש הממשלה, 29.6.2014](#), ה"ש 33 לעיל.

⁴³ בירושלים המזרחית יש 33,968 לקוחות, המטופלים על ידי 87 תקנים של עובדות סוציאליות. בירושלים המערבית ישנם 58,146 לקוחות, המטופלים על ידי 300 תקנים של עובדות סוציאליות. הנתונים מתוך [תשובת עיריית ירושלים בנושא רווחה, 29.3.2015](#), ה"ש 4 לעיל.

⁴⁴ בהשוואה, בשנת 2013 חיו בעוני 27.1% מסך התושבים היהודים בירושלים, ו-40.5% מסך הילדים היהודים בירושלים. [דוח העוני 2013](#), ה"ש 3 לעיל, בעמ' 37.

⁴⁵ בית ספר רשמי הוא בית ספר השייך למשרד החינוך. מרבית בתי הספר בישראל הם רשמיים. בירושלים המזרחית, לעומת זאת, רק 41% מהתלמידים לומדים בבתי הספר הרשמיים.

⁴⁶ בית ספר מוכר שאינו רשמי אינו בבעלות המדינה אלא בבעלות גופים פרטיים (למטרות רווח או שלא למטרות רווח). בתי ספר אלו פועלים תחת רישיון והכרה של משרד החינוך, וממומנים באופן נרחב על ידי משרד החינוך ועל ידי הרשות המקומית. הם רשאים למיין תלמידים ולגבות תשלומים מההורים.

⁴⁷ בתי ספר פרטיים אינם מקבלים מימון ממשרד החינוך. בירושלים המזרחית כוללים בתי ספר אלו את מוסדות הלימוד של הווקף האיסלאמי ושל סוכנות האו"ם אונר"א.

⁴⁸ [תשובת עיריית ירושלים בנושא חינוך, 26.3.2015](#), ה"ש 5 לעיל.

⁴⁹ [שנתון מערכת החינוך של מנהל החינוך של ירושלים \(מנח"י\) לשנת 2014/5](#). מהשנתון עולה כי 62,048 תלמידים יהודים לומדים במערכת החינוך הממלכתי וממלכתי דתי, ו-93,968 תלמידים לומדים במערכת החינוך החרדית. בבתי הספר הרשמיים ובחינוך המוכר שאינו רשמי בירושלים המזרחית לומדים 84,857 תלמידים, ולמספר זה יש להוסיף כ-20,000 ילדים פלסטינים הלומדים בבתי ספר פרטיים, שאינם פועלים תחת מינהל החינוך העירוני. יוצא כי תלמידים פלסטינים בשלושת סוגי בתי הספר מהווים 40% מסך התלמידים בעיר, תלמידים חרדים מהווים 36%, ותלמידי החינוך הממלכתי והממלכתי דתי יחד מהווים 24% מסך התלמידים.

ש.ם.⁵⁰

⁵¹ [תשובת עיריית ירושלים בנושא חינוך, 26.3.2015](#), ה"ש 5 לעיל.

⁵² בג"ץ 5373/08 אבו לבדה נ' שרת החינוך.

⁵³ [תשובת עיריית ירושלים בנושא חינוך, 26.3.2015](#), ה"ש 5 לעיל.

⁵⁴ לפי [נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של הרשות הפלסטינית](#), בשנת 2011 עמד שיעור הנשירה בגילאי 14-12 על 1.7% מהתלמידים, ובגילאי 15-17 על 11.1%. בהשוואה, בירושלים המזרחית עומד שיעור הנשירה בכיתות ז'-ח' על 2.5%, ובכיתות ט'-י"א על 17%. [תשובת עיריית ירושלים בנושא חינוך, 26.3.2015](#), ה"ש 5 לעיל.

- ⁵⁵ השנתון הסטטיסטי לישראל לשנת 2014, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [טבלה מס. 8.35](#).
- ⁵⁶ [תשובת עיריית ירושלים בנושא חינוך, 26.3.2015](#), ה"ש 5 לעיל.
- ⁵⁷ להרחבה על סוגיית הנשירה ולעדויות תלמידים שנשרו ממערכת החינוך של ירושלים המזרחית, ראו [פניית האגודה לזכויות האזרח ליו"ר ועדת החינוך בכנסת, 9.2.2014](#) (להלן – "פנייה לוועדת החינוך בכנסת, 9.2.2014").
- ⁵⁸ **השנתון הסטטיסטי לירושלים**, לוח י/15 - דירות מגורים בירושלים, לפי שטח, רובע ותת רובע, מכון ירושלים לחקר ישראל, 2013. לפי השנתון, מתוך 208,767 דירות בירושלים, 50,713 דירות, המהוות רבע מסך הדירות, נמצאות בשכונות הפלסטיניות.
- ⁵⁹ **חיים מפוצלים** ה"ש 12 לעיל, בעמ' 9.
- ⁶⁰ **Forced Displacement** סקירה באתר OCHA – משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים בשטח הפלסטיני הכבוש (להלן – "Forced Displacement").
- ⁶¹ הודעה לעיתונות של עיריית ירושלים, 3.9.2014, ה"ש 11 לעיל.
- ⁶² שם.
- ⁶³ **בנייה במלכודת התכנון**, ה"ש 10 לעיל, בעמ' 25. השטח המיועד לבנייה למגורים בשכונות הפלסטיניות מקיף 14% בלבד משטח ירושלים המזרחית, ורק 8% משטח העיר כולה. שם, בעמ' 33.
- ⁶⁴ 603 היתרים מתוך 1,087 בקשות בשכונות הפלסטיניות, ובהשוואה, 2,594 היתרים מתוך 3,021 בקשות בשכונות הישראליות. **בנייה במלכודת התכנון**, ה"ש 10 לעיל, בעמ' 56.
- ⁶⁵ [הודעה לעיתונות של עיריית ירושלים, 3.9.2014](#), ה"ש 11 לעיל.
- ⁶⁶ שם.
- ⁶⁷ **בנייה במלכודת התכנון**, ה"ש 10 לעיל, בעמ' 25.
- ⁶⁸ [הודעה לעיתונות של עיריית ירושלים, 3.9.2014](#), ה"ש 11 לעיל.
- ⁶⁹ **חיים מפוצלים**, ה"ש 12 לעיל, בעמ' 9.
- ⁷⁰ **Forced Displacement**, ה"ש 61 לעיל.
- ⁷¹ לפי **נתונים של ארגון בצלם**, 15 משפחות מירושלים המזרחית הרסו את ביתם במו ידיהם במהלך 2014 לאחר שקיבלו צווי הריסה. משפחה נוספת אטמה את ביתה.
- ⁷² בג"ץ 8091/14 המוקד להגנת הפרט ואח' נ' שר הביטחון ואח', [עתירה לצו על תנאי](#).
- ⁷³ באופן דומה, במהלך שנות ה-50 העבירה ממשלת ישראל בתים ונכסים שהיו שייכים לפלסטינים לאזרחים ישראלים, בעיקר לעולים חדשים.
- ⁷⁴ אביב טטרסקי, [המשטרה עומדת לפנות משפחה מביתה ברובע המוסלמי לטובת מתנחלים](#), שיחה מקומית, 20.3.2015.
- ⁷⁵ ["The end of the evacuation deadline of Shamasneh family from their house in the neighborhood of Sheikh Jarrah"](#), silwanic.net - Wadi Hilweh Information Center - Silwan, 1.3.2015.
- ⁷⁶ "צ"מ מיליארד שקלים יושקעו בתשתיות התחבורה בשכונות מזרח ירושלים", הודעה לעיתונות של משרד התחבורה, התשתיות הלאומיות והבטיחות בדרכים, 22.2.2012.
- ⁷⁷ תושבי בית צפאפא הגישו עתירה לבית המשפט המנהלי נגד סלילת כביש 4 דרום (עת"מ 17409-12-12). העתירה נדחתה והתושבים ערערו לבית המשפט העליון (ע"ע"ם 1508/13 וע"ע"ם 1489/13). הערעור לעליון נדחה גם הוא. **"כביש 4 דרום - חוות דעת תכנונית"**, עמותת במקום - מתכננים למען זכויות תכנון, 8.3.2014.
- ⁷⁸ "הוועדה המחוזית לירושלים דנה בתכנית להקמת מטמנת פסולת אזורית בין הגבעה הצרפתית, עיסאוניה, ענתא ושועפט", הודעה לעיתונות, עמותת במקום – מתכננים למען זכויות תכנון, 15.12.2014.
- ⁷⁹ לפי תשובת הממונה על יישום חוק חופש המידע בתאגיד המים והביוב של ירושלים, "הגיוחון", מתאריך 15.2.2014 לפניה של האגודה לזכויות האזרח, 34,167 משקי בית מירושלים המזרחית מדווחים במערכות הגיוחון. [תשובת "הגיוחון", 15.2.2014](#), ה"ש 14 לעיל.

מספר משקי הבית של תושבי ירושלים הפלסטינים הוא כ-53,300 לפי מכון ירושלים לחקר ישראל, שנתון סטטיסטי לירושלים מס. 28, לשנת 2014, לוח ג/17 "משקי בית בישראל, בירושלים, בתל אביב-יפו ובחיפה 2012", עמ' 104.

מכאן יוצא שכ-19,000 משקי בית, המהווים 36% מסך משקי הבית, אינם לקוחות של הגיחון.

⁸⁰ [בג"ץ 2235/14 סנדוקה נ' הרשות הממשלתית למים ולביוב](#), תגובת האגודה לזכויות האזרח מתאריך 10.5.2015.

⁸¹ [תשובת "הגיחון", 15.2.2014](#), ה"ש 14 לעיל.

⁸² [עובדות ונתונים – ירושלים המזרחית 2009](#), האגודה לזכויות האזרח, בעמ' 9.

⁸³ [תשובת "הגיחון", 15.2.2014](#), ה"ש 14 לעיל.

⁸⁴ סיכום פגישה שערך "הגיחון" עם נציגי תושבים בירושלים המזרחית, 2.7.2013.

⁸⁵ מספר התושבים הכולל בשכונות שמעבר לחומת ההפרדה אינו ידוע לרשויות הישראליות, ובכללן לעיריית ירושלים. כמו כן לא ידוע לאיש כמה מסך תושבי השכונות מעבר לחומה הם ירושלמים בעלי מעמד של תושבי קבע בישראל, וכמה מהם תושבי שטחים. במסגרת עתירה של האגודה לזכויות האזרח לבג"ץ ([בג"ץ 2235/14 סנדוקה נ' הרשות הממשלתית למים ולביוב](#)), עדכן תאגיד "הגיחון" כי בדיקה שערך באמצעות צילומי אוויר בארבע מהשכונות שמעבר לחומה (ראס ח'מיס, ראס שחאדה, דחיית א-סלאם, ומחנה הפליטים שועפאט) העלתה כי מספר התושבים עמד על כ-80,000. מספר זה אינו כולל את תושבי כפר עקב, המונים גם הם עשרות אלפים, ואינו כולל מאות תושבים אחרים שנמצאים במובלעות שונות בקצות העיר, כגון מובלעת קונבר וסורחי בקצה ג'בל מוכבר.

⁸⁶ [בג"ץ 2235/14 סנדוקה נ' הרשות הממשלתית למים ולביוב](#).

⁸⁷ שם, תגובת האגודה לזכויות האזרח מתאריך 10.5.2015.

⁸⁸ [בג"ץ 2235/14 סנדוקה נ' הרשות הממשלתית למים ולביוב](#).

⁸⁹ [תשובת המשטרה מתאריך 15.3.2015 לבקשת חופש מידע של האגודה לזכויות האזרח](#).

⁹⁰ ביום 29.6.2014 פורסמה החלטת ממשלה מס' 1776 בעניין "חיזוק האכיפה בעבירות של יידוי אבנים". במסגרת החלטה זו הוחלט לתקן את הנחיית פרקליט המדינה בנוגע לעבירות של יידוי אבנים ו"להביא למצב בו מעורבים בעבירות של יידוי אבנים ממניע לאומני יעצרו עד תום ההליכים המשפטיים בעניינם". ניר חסון, [אינתיפאדת הילדים: החמרה במדיניות כליאת קטינים פלסטינים](#), הארץ, 22.9.2014.

⁹¹ [פניית האגודה למפכ"ל המשטרה](#) בעקבות דיווחים על אלימות משטרה קשה ומופרזת נגד תושבי ירושלים המזרחית, מתאריך 16.7.2014.

⁹² עמרי מניב ואור הלר, [תיעוד: שוטרי מג"ב מכים את בן דודו של מוחמד אבו ח'דיר](#), נענע10, 5.7.2014; ניר חסון, [פלסטינים: אלימות קשה מצד שוטרים בעימותים במזרח ירושלים](#), הארץ, 6.7.2014.

⁹³ אביאל מגנזי, [אחרי שנה בכלא: העליון זיכה שני נערים](#), ynet, 2.9.2014.

שני נערים בני 17 מירושלים המזרחית שוחררו בהוראת בית המשפט העליון לאחר יותר משנה של מאסר. הסנגורים של הנערים הוכיחו לשופטים, כי ההודאה נגבתה מהנער המרשיע באופן דורסני, תוך הפרות דין קשות, פיתוי, אימים ופגיעה קשה בזכויותיו, ולפיכך דרשו לפסול את הודאתו.

⁹⁴ ניר חסון, [בן תשע ממזרח ירושלים נעצר ועוכב לחקירה במשך שמונה שעות](#), הארץ, 30.4.2015. מסתערים עצרו ילד בן תשע מוואדי ג'וז ועיכבו אותו במשך שמונה שעות, חלקן בתוך ניידת, מבלי שניתן להוריו לפגוש אותו.

⁹⁵ ניר חסון, [השוטר שגרם למות נער פלסטיני נחקר בחשד שירה בראשו ולא ברגלו](#), הארץ, 7.11.2014.

⁹⁶ ר' [פניית האגודה לזכויות האזרח למפכ"ל המשטרה וליועץ המשפטי לממשלה, ותשובתם](#) בעניין השימוש בכדורי ספוג בירושלים המזרחית, והנהלים המסדירים את השימוש בכדורים הכחולים והשחורים.

⁹⁷ שם.

⁹⁸ שם.

⁹⁹ "בואש" הוא נזל מצחין שמותז בכוח רב מרכב משטרתי, כאמצעי לפיזור הפגנות. מלבד הצחנה והבחילה שלהן הוא גורם, מגע של נזל הבואש בעיניים עלול לגרום לכאב ולאדמומיות, לגירויים במגע עם העור ובמקרה של בליעה הוא עלול לגרום לכאבי בטן המצריכים טיפול רפואי.

- ¹⁰⁰ [פניות האגודה לזכויות האזרח מחודש אוגוסט 2014](#), ותשובות המשטרה [מחודש ספטמבר 2014](#) בנוגע לשימוש בבואש בירושלים המזרחית.
- ¹⁰¹ ראו [פניית האגודה לזכויות האזרח למפקד מחוז ירושלים במשטרה](#) בנושא חסימות דרכים בתוך השכונות הפלסטיניות, 10.11.2014.
- ¹⁰² פרוטוקול ישיבה מס. 3 של הוועדה למיגור אלימות שהתקיימה ביום 23.11.2014 באולם מועצת העיר ירושלים, עמ' 8.
- ¹⁰³ ניר חסון, [קנסות, החרמות והריסות במזרח ירושלים: הרשויות מאחדות כוחות בענישה](#), הארץ, 5.11.2014. כך למשל, הטילו פקחי העירייה על הנער נור אלדין קוסטירו, בן 14 משכונת בית חנינא, קנס של 475 שקלים בשל השלכת קליפות גרעינים ברחוב.
- ¹⁰⁴ ניר חסון, [הרשימות השחורות של עיריית ירושלים לענישת תושבים ערבים ממזרח העיר](#), הארץ, 10.3.2015 (להלן – "הרשימות השחורות של עיריית ירושלים").
- ¹⁰⁵ בתגובה לעיתונות של עיריית ירושלים נכתב: "כל הגופים העוסקים בשמירה על בטחון התושבים והמבקרים בעיר ירושלים מקיימים ביניהם שיתוף פעולה הדוק. מי שישמור על החוק, אין לו שום סיבה לחשוש".
- ¹⁰⁶ [פניית האגודה לזכויות האזרח](#) ליועץ המשפטי לממשלה בנושא העברת "רשימות השחורות" ממשטרת ירושלים לעיריית ירושלים ולרשויות נוספות, מתאריך 10.3.2015.
- ¹⁰⁷ האחוז חושב מסך התקציב העירוני בתוספת תקציבי המדינה שמועברים דרך העירייה, כמו לדוגמה תשלומים עבור שכר מורים.
- [עיריית ירושלים – תקציב ביצוע 2013: שיעור ההשקעה במזרח ירושלים](#), עמותת עיר עמים, דצמבר 2014.
- ¹⁰⁸ "בשורת תקציב 2015 של עיריית ירושלים", הודעה לעיתונות של עיריית ירושלים, 19.1.2015.
- ¹⁰⁹ הודעת משרד ראש הממשלה, 29.6.2014, ה"ש 24 לעיל. התוכנית במלואה מובאת ב: ברק רביד וניר חסון, [הממשלה אישרה תוכנית להעמקת השליטה במזרח ירושלים](#), הארץ, 29.6.2014.
- ¹¹⁰ להרחבה ראו: טל דהן, [זכויות האדם בישראל – תמונת מצב 2014](#), האגודה לזכויות האזרח, דצמבר 2014, בעמ' 68-69.
- ¹¹¹ כמעט כל התלמידים הפלסטינים בירושלים ניגשים בתום 12 שנות לימודים לבחינות התווג'יה הפלסטיניות.
- ¹¹² להרחבה ולעדויות ילדים ראו [פנייה לוועדת החינוך בכנסת, 9.2.2014](#), ה"ש 57 לעיל.